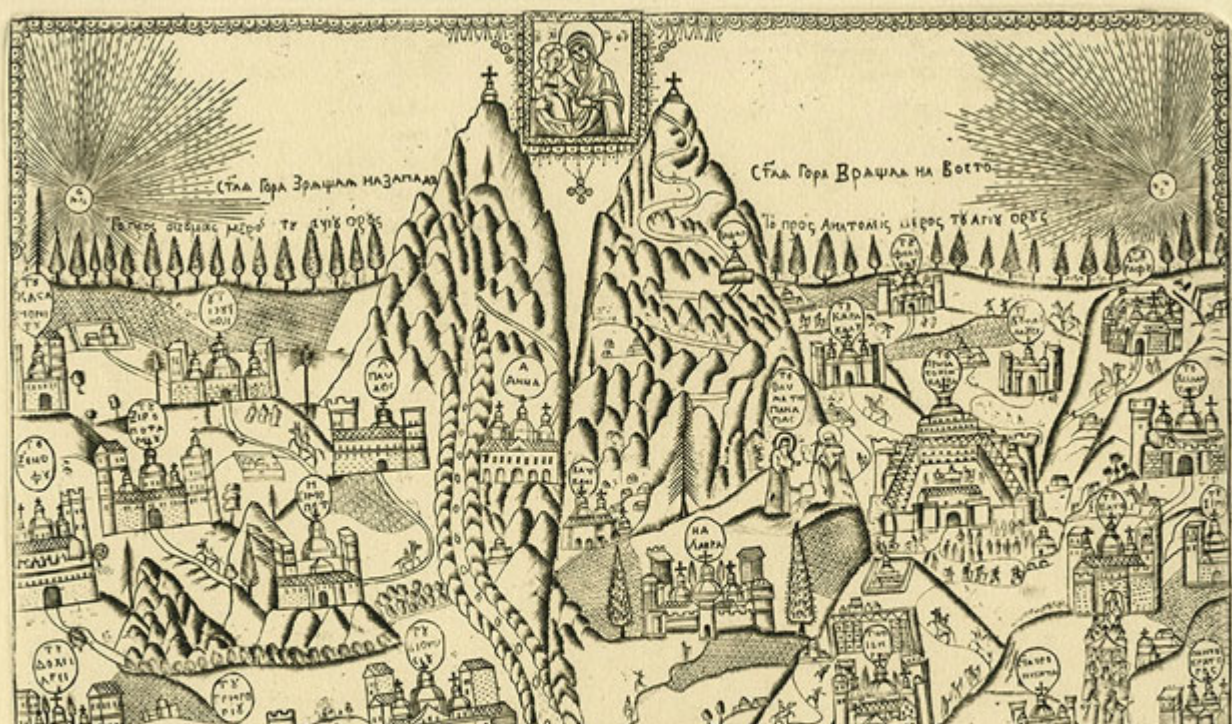

Η χαλκογραφική τέχνη στον Άθωνα

/ Πεμπτουσία· Ορθοδοξία-Πολιτισμός-Επιστήμες

Μια άλλη, λιγότερο γνωστή, όψη της εικαστικής παραγωγής στον Άθω στο μεταίχμιο του 19ου-20ου αιώνα αποτελεί η ανάπτυξη της χαλκογραφικής και μεταγενέστερα της φωτογραφικής τέχνης από ορισμένους μοναχούς και

ονικών
ών με

τέλη του 19ου αιώνα εντοπίζονται δύο από τους τελευταίους μοναχούς χαλκογράφους χάρτινων θρησκευτικών εικόνων, που είχαν αρχίσει να εργάζονται στον Άθω από το 1779, με παραγωγή πάνω από διακόσιες εβδομήντα χαλκο-γραφίες^[1]. Πρόκειται για τον χαράκτη και σταμπαδούρο (εκτυπωτή χαλκογραφιών) Διονύσιο – με βεβαιωμένη δράση από το 1870 έως το 1890^[2] – και τον λιγότερο γνωστό στην έρευνα Σιμωνοπετρίτη παπά Χαράλαμπο (1881-1902)^[3].

Η ανασύνθεση της ιστορίας των αθωνίτικων χαρακτηριστικών χρειάζεται τις πηγές της και η πιο κατάλληλη, πέραν των επιγραφών στα ίδια τα έργα, είναι οι εγγραφές στο κεφάλαιο με τα έξοδα στα οικονομικά κατάστιχα των μονών. Μέχρι στιγμής διαθέτουμε στοιχεία από τα οργανωμένα αρχεία των Μονών Παντοκράτορος, με παραγγελίες 22.146 χαλκογραφιών στο διάστημα 1809-1875^[4], και Σίμωνος Πέτρας με παραγωγή 17.000 χαρακτι-κών, στην οποία συμμετείχε ο παπά Χαράλαμπος με έδρα το κελλί του Προφήτη Ηλία στις Καρυές (1881-1902)^[5].

Το επιστημονικό ενδιαφέρον των χαλκογρα-φιών ως νέο εικαστικό είδος είχε επισημάνει ο Μ. Γεδεών αρχικά το 1885: «Καλόν όμως νομίζω να γνωσθώσι πάντων τούτων έργα τε και ονό-ματα ... Εικόνες παριστώσαι τας μονάς, ή αγίους ή σκηνας εκ της παλαιάς και νέας θείας Γραφής χαλκόγραπτοι σώζονται πολλάί, πολλών ονόμα-τα σώζουσαι τεχνιτών α και ταύτα καλόν να καταστώσι γνωστά»^[6] και στη συνέχεια το 1916: «Τα χονδροειδή προϊόντα τής χαλκογραφικής τέχνης τα, δαπάναις αγιορειτών καλογήρων, η ξενοκου-ριτών μοναχών, εκδιδόμενα, εξετάζοντες, έχομεν την ελπίδα ν' ανεύρωμεν ονόματα λογίμων η φιλογενών ανδρών ή τεχνιτών»^[7]. Την ορθότητα της κρίσης του Γεδεών επεσήμανε έναν

αιώνα αργότερα η Ντόρη Παπαστράτου^[8].

Επιπλέον, έχει διαπιστωθεί η μεγάλη θεματική επίδραση των χάρτινων θρησκευτικών εικόνων ευρείας κυκλοφορίας στην ανάπτυξη της ζωγραφικής φορητών εικόνων^[9]. Τέλος, εκτυπώσεις από χαλκογραφημένες πλάκες του 19ου αιώνα, σωζόμενες σε αγιορείτικες μονές έγιναν τη δεύτερη-τρίτη δεκαετία και στις δύο τελευταίες δεκαετίες του 20ου αιώνα στον Άθω^[10].

Σημειώσεις:

[1] Ντ. Παπαστράτου, Χάρτινες Εικόνες, Ορθόδοξα Θρησκευτικά Χαρακτικά 1665-1899, Ι, Αθήνα 1986, 26-27, 29· Ιερομ. Ιουστίνος, «Χάρτινες εικόνες», Σιμωνόπετρα, Άγιον Όρος, Αθήνα 1991, 237· D. Davidon, Αγιορειτική Γραφική, Άθως, Προς ανάμνηση της πυρκαγιάς στη μονή Χιλανδαρίου, 4 Μαρτίου 2004 και έκκληση για βοήθεια, Beograd 2004, 105.

[2] Παπαστράτου, Χάρτινες Εικόνες, Ι, 27, 111, 113, 255, 324, 325· ΙΙ, 402, 529· Ιερομ. Ιουστίνος Σιμωνοπετρίτης, «Αγιορείτες χαλκογράφοι», Μεταβυζαντινά Χαρακτικά. Πρακτικά επιστημονικής ημερίδας, Μουσείο Βυζαντινού Πολιτισμού 10 Νοεμβρίου 1995, Επιμέλεια έκδοσης Α. Τούρτα, Θεσσαλονίκη 1999, 60, 70.

[3] Ιερομ. Ιουστίνος, Χάρτινες εικόνες, 246-247.

[4] Ν. Μ. Μπονόβας, «Αρχαιακά τεκμήρια παραγγελιών χαλκογραφιών. Η περίπτωση της μονής Παντοκράτορος Αγίου Όρους το 19ο αιώνα», Έγνατία 15 (2011), 219-231.

[5] Ιερομ. Ιουστίνος, Χάρτινες εικόνες.

[6] Γεδεών, Ο Άθως, 332.

[7] Μ. Ι. Γεδεών, «Βατοπεδινόν χαλκογράφημα», ΕΑ 36 (1916), 95.

[8] Παπαστράτου, Χάρτινες Εικόνες, Ι, 31.

[9] Βλ. Α. Τούρτα, «Η ζωγραφική των εικόνων το 19ο αι. και τα χαλκογραφικά της πρότυπα: Η περίπτωση των εικόνων της Θεσ-σαλονίκης», Μεταβυζαντινά Χαρακτικά. Πρακτικά επιστημονικής ημερίδας, Μουσείο Βυζαντινού Πολιτισμού 10 Νοεμβρίου 1995, Επιμέλεια έκδοσης Α. Τούρτα, Θεσσαλονίκη 1999, 73-86· η ίδια, «Greek religious engravings printed in Venice», Η Τυπογραφία και ή διακόσμηση του ελληνικού βιβλίου στη Βενετία μεταξύ του 18ου καί 19ου αιώνα, Πρακτικά Ημερίδας Εργασίας (Βενετία, 28 Οκτω-βρίου 2000), Επιμέλεια: Χρ. Α. Μαλτέζου, Βενετία 2001, 67-78, 97-108.

[10] Ιουστίνος Σιμωνοπετρίτης, «Αγιορείτες χαλκογράφοι», 70. Davidon, Αγιορειτική Γραφική, 81-85.